

Голові спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01
у Вінницькому державному педагогічному
університеті імені Михайла Коцюбинського

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
старшого наукового співробітника, завідувача відділу
зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих

імені Івана Зязюна НАПН України

Авшенюк Наталії Миколаївни на дисертаційну роботу

Рогульської Оксани Олександрівни

«Теорія і практика підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах
інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

Цифровій економіці сучасного суспільства з його мінливими потребами й очікуваннями необхідні педагогічні працівники, які здатні легко адаптуватися до різних, у тому числі цифрових, технологій та інформаційних середовищ навчання. Ця здатність полягає не лише у використанні сучасних технічних засобів і технологій навчання в освітньому процесі, а у прогнозуванні майбутніх змін та підготовці учнів до життя у високотехнологічному суспільстві. Незважаючи на те, що процес навчання в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (ЗВО) будується з опорою на цифрові ресурси, які є основою для формування необхідних професійних компетентностей, пізнавальна діяльність і самостійна робота студентів – майбутніх учителів більшою мірою залежать безпосередньо від ефективності організації такого середовища. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища має низку очевидних переваг, з-поміж яких підкреслимо: гнучкість освітнього процесу, що забезпечує його варіативність, альтернативність, динамічність й візуалізацію; адаптивність до соціально-економічних умов за допомогою створення нових освітніх ресурсів, та суттєва економічна ефективність, адже дозволяє організувати міжкультурне

спілкування і «занурення» в іншомовне середовище без відвідування країни, мова якої вивчається.

У контексті наведених вище міркувань вважаємо тему дослідження Рогульської Оксани Олександрівни «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти» актуальною і своєчасною, результати якого сприятимуть удосконаленню організаційного, змістового, навчально-методичного, інформаційного та діагностичного забезпечення професійної підготовки вчителів іноземних мов в Україні.

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Використання інструментарію методології професійної педагогіки дозволило дисертантці:

- з'ясувати сутність поняття «інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти» та схарактеризувати доцільність його створення й підтримки у сучасних ЗВО; дослідити модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище та шляхи реалізації змішаного навчання для підготовки майбутніх учителів іноземних мов; виокремити особливості підготовки майбутніх учителів іноземних мов у ЗВО (на прикладі Хмельницького національного університету);

- проаналізувати національні системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії, Німеччині, Бельгії, Польщі, США, Канаді та виокремити ключові особливості; окреслити загальні тенденції підготовки майбутніх учителів іноземних мов у досліджуваних країнах й узагальнити рекомендації щодо творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду в Україні;

- схарактеризувати компонентний склад професійної діяльності учителів іноземних мов; окреслити інноваційні тенденції навчально-виховного процесу та професійно-особистісні якості учителів іноземних мов у контексті обґрунтування структури їхньої готовності до професійної діяльності;

- обґрунтувати концепцію підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО та спроектувати модель системи відповідної підготовки таких педагогічних працівників, в основу якої покладено аргументовані загальнодидактичні й специфічні принципи, організаційно-педагогічні умови, дидактичне й контрольно-діагностичне забезпечення;

- розробити валідну методику та програму експериментального дослідження; узагальнити результати експериментальної роботи й підтвердити доцільність і ефективність авторської системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Беззаперечна цінність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що *уперше* теоретично обґрунтовано авторську чотирикомпонентну концепцію професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; змодельовано й експериментально перевірено систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; схарактеризовано структуру професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов, що охоплює навчальний, освітній, комунікативно-діяльнісний, мотиваційний, соціокультурний, інформаційно-аналітичний, креативний, контрольноткоригувальний, розвивальний, виховний, гностичний, конструктивно-планувальний, організаційний, партнерський компоненти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації, автореферату й публікацій О.О. Рогульської є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених автором результатів дослідження.

Викладений у вступі науковий апарат дисертації уможливив формування цілісного алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми, на вирішення якої дисертанткою спрямовано 8 завдань дослідження. Відповідно до теми дисертації О.О. Рогульська чітко визначила адекватні завданням теоретичні, емпіричні й статистичні методи наукового пошуку, що забезпечили кваліфіковану роботу з науковою й методичною літературою, експериментальними даними й фактами з педагогічної практики; встановлення методологічних, концептуальних, дидактичних і методичних засад дослідження; вивчення й узагальнення вітчизняних і зарубіжних сучасних підходів до організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; розкриття змісту і структури професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов та обґрунтування готовності до її здійснення; розроблення авторської концепції й моделювання системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

В основу концепції дисертації покладено положення щодо єдності й забезпечення цілісності змісту професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО, які втілюються у загальній та часткових гіпотезах дослідження про суттєве підвищення професійної підготовки означених педагогічних працівників за умови поетапної реалізації змодельованої на основі вітчизняного і зарубіжного досвіду системи. Загальнотеоретичним підґрунтям такої системи дисертанткою

вдало відібрано системний, компетентнісний, аксіологічний, культурологічний, діяльнісний, комунікативний, студентоцентризований, міждисциплінарний методологічні підходи, що сприяло одержанню достовірних і обґрунтованих результатів експериментального дослідження.

Дисертаційна робота О.О. Рогульської чітко структурована. Зміст роботи відповідає меті і завданням дослідження, відображає хід їх виконання.

Рівень апробації результатів дослідження також є достатнім і підтверджується участю дисертантки у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних масових заходах різного рівня.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Наукові здобутки О.О. Рогульської з проблеми формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень з проблем розвитку педагогічної науки, педагогічної освіти, професійної підготовки педагогічних працівників з використанням інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій. Не викликає сумніву практичне значення результатів рецензованої дисертаційної роботи: автором розроблено та впроваджено у систему фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов 9 ЗВО України (Хмельницький національний університет (довідка № 41 від 26.03.2019 р.), Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/19 від 14.03.2019 р.), Класичний приватний університет (довідка № 401 від 11.04.2019 р.), Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (довідка № 10/19 від 20.03.2019 р.), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (довідка № 01-26/03/561 від 05.04.2019 р.), Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка (довідка № 1243 від 05.04.2019 р.), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (довідка № 477-33/03 від 09.04.2019 р.), Бердянський державний педагогічний університет (довідка № 64-23/382 від 09.04.2019 р.), Мукачівський державний університет (довідка № 482 від 08.04.2019 р.)) навчальних посібників та навчально-методичних комплексів у модульному об'єктивно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі («MOODLE»), що дозволило оновити зміст дисциплін «Практичний курс англійської мови», «Аналітичне читання», «Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII ст.», «Історія зарубіжної літератури XIX ст.» для студентів спеціальності 014.02 «Середня освіта. Мова і література (англійська)», зокрема з метою формування професійних ціннісних орієнтацій та розвитку професійної рефлексії у майбутніх учителів іноземних мов. Це підтверджується матеріалами дослідження та документами, поданими в додатках.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення, обґрунтовані й експериментально перевірені методичні напрацювання щодо підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО можуть бути використані в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти, у подальших дослідженнях із проблем професійної освіти, фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Матеріали дисертації є валідним підґрунтям для подальшого вдосконалення та розроблення змісту освітніх програм, навчальних планів, навчальних курсів і спецкурсів; застосування інноваційних методів та засобів навчання, інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій. Результати наукового пошуку стануть у нагоді магістрантам, аспірантам, докторантам під час підготовки й реалізації досліджень з педагогічної галузі науки.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю організації на його основі подальших наукових розвідок із проблем професійної освіти. До перспективних напрямів подальших наукових розвідок належать: підвищення педагогічної майстерності вчителів іноземних мов, активізація професійно-педагогічного потенціалу та орієнтація викладачів закладів вищої освіти, що готують майбутніх учителів іноземних мов, на інноваційну діяльність; удосконалення електронних навчально-методичних комплексів для підготовки майбутніх учителів іноземних мов; розвиток мобільності та конкурентоспроможності майбутніх учителів іноземних мов.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертація О.О. Рогульської має науково обґрунтовану структуру і складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, п'ятих розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел (865 найменувань, із них – 206 іноземними мовами) та 57 додатків, що оформленні окремим томом. Загальний обсяг дисертації складає 766 сторінок, основний текст викладено на 388 сторінках. Робота містить 26 таблиць та 25 рисунків.

Принагідно відзначаємо вміння дисертантки узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Аналіз змісту дисертації О.О. Рогульської засвідчив, що дисертаційне дослідження системно організоване: структура відображає логічний виклад дослідницької думки; окреслено його об'єкт і предмет; визначено мету; чітко сформульовані завдання, у відповідності до яких послідовно викладено зміст тексту дисертації; у висновках забезпечено доказове вирішення поставлених завдань.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження О.О. Рогульської, що складають його теоретичне значення, ми вважаємо, передусім, такі:

1. На підставі вивчення вітчизняного й зарубіжного наукового дискурсу щодо сутності й функціонального навантаження (інформаційна, інтерактивна, комунікаційна, координувальна, розвивальна, культуроформувальна, професійно-орієнтувальна) інформаційно-освітнього середовища у сучасних ЗВО у першому розділі дисертації здійснено авторське формулювання ключової категорії дослідження «інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти» як багатосуб'єктного й багатопредметного системного утворення, що об'єднує інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи й технології. Таке розуміння змісту досліджуваного явища уможливило з'ясування основних функційних систем ЗВО (е-бібліотека; адміністративна (регламентна) підсистема; кадрова підсистема (персональний облік різних категорій користувачів); інформаційна підсистема; апаратна підсистема (сервери, комп'ютери, мобільні інтернет-пристрої, місцева мережа, телекомунікаційні та проекційні інструменти)), що синтезовані в інформаційно-освітнє середовище закладу і сприяли аргументованому вибору організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

2. Заслуговує на увагу виокремлення й аналіз загальних тенденцій підготовки майбутніх учителів іноземних мов у зарубіжних країнах, зокрема: «університетизація» педагогічної освіти (Велика Британія); диверсифікація форм і методів підготовки вчителів, типів постачальників освітніх послуг та програм підвищення кваліфікації (Канада, США, Велика Британія); гуманізація й гуманітаризація в методах і змісті педагогічної освіти; посилення ролі неформальної освіти в підготовці майбутніх учителів іноземних мов (Польща, Німеччина, Велика Британія); інформатизація навчального процесу (США); інтеграція змісту педагогічної освіти (Німеччина); моніторинг якості педагогічної освіти (США, Велика Британія). Зазначене знання дало підстави дисертантці для обґрунтування у другому розділі дисертації рекомендацій щодо творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні на стратегічному, законодавчому, управлінському, організаційному й дидактичному рівнях.

3. Розкриваючи концептуально-теоретичні засади наукової проблеми дисертаційного дослідження, у третьому розділі дисертації О.О. Рогульська обґрунтувала й змодельовала *систему* (цільова, теоретико-методологічна, змістово-технологічна, контрольно-результативна підсистеми) *підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього*

середовища закладів вищої освіти. Проектування моделі зазначеної системи здійснено дисертанткою на підставі виокремлення й аналізу: *компонентів структури професійної діяльності* майбутніх учителів іноземних мов (навчальним, освітнім, комунікативно-діяльнісним, мотиваційним, соціокультурним, інформаційно-аналітичним, креативним, контрольно-коригувальним, розвивальним, виховним, гностичним, конструктивно-планувальним, організаційним, партнерським); *професійно-особистісних якостей* майбутніх учителів іноземних мов (загальногромадянські, морально-психологічні, науково-педагогічні, індивідуально-психологічні, професійно-педагогічні); *компонентів структури* (мотиваційно-ціннісний; когнітивно-комунікативний, діяльнісно-практичний, оцінно-рефлексивний); *критеріями* (мотиваційним, знаннявим, операційним, особистісним, рефлексивним), *рівнями* (високим (професійним), середнім (продуктивним); низьким (репродуктивним) *готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності*, що у сукупності забезпечило цілісність запропонованої моделі та підтвердження ефективності системи у результаті педагогічного експерименту з її упровадження в освітній процес українських ЗВО.

4. Цінними є обґрунтовані авторкою дослідження у четвертому розділі дисертації *організаційно-педагогічні умови* (підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземних мов через використання інтерактивних технологій; використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; впровадження різних видів практики та позааудиторної роботи для набуття досвіду майбутньої професійної діяльності; створення та підтримка освітньо-креативного середовища для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; розвиток професійної рефлексії у майбутніх учителів іноземних мов) *підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.* Їх валідність аргументована врахуванням загально-дидактичних і специфічних принципів підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності. О.О. Рогульською доведено, що виокремлені організаційно-педагогічні умови оптимізують удосконалення навчально-виховного процесу ЗВО, що сприятиме накопиченню знань і життєвого досвіду, підтримуватиме інтелектуальні зусилля студентів, стимулюватиме їхню пізнавальну активність.

5. Вагоме значення для забезпечення валідності дослідження у контексті обґрунтування теоретичних і методичних засад підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО має педагогічний експеримент, організацію, програму та етапи проведення якого

висвітлено у п'ятому розділі дисертації. Дисертанткою подано переконливі результати експериментального дослідження, спрямованого на перевірку загальної та часткових гіпотез, що уособлюють сутність інноваційної підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти; інтерпретовано результати статистичного аналізу одержаних даних, відповідно до яких динаміка зміни рівневих характеристик вияву показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності ЕГ і КГ між констатувальним та завершальним етапами педагогічного експерименту підтвердила ефективність розробленої авторської системи. Це підтверджується відповідними статистичними розрахунками й довідками про впровадження результатів дослідження.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дослідження вважаємо за необхідне висловити зауваження та побажання щодо його можливого удосконалення.

1. У підрозділі 1.3. «Актуальні методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів іноземних мов» доцільно було б скоротити трактування відомих понять, натомість доповнити логічними узагальненнями щодо актуальності та специфіки реалізації цих підходів до підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти.

2. Підрозділ 3.4. «Модель системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти» перевантажений теоретичними відомостями про систему, модель, моделювання.

3. У підрозділі 4.1. «Дидактичні принципи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти», принципи підготовки слід було розмежувати на загальнодидактичні та специфічні.

4. У підрозділі 4.2 автором виокремлено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти, однак не зовсім зрозуміло, яким чином й на основі чого відбувалася аргументація й обґрунтування зазначених організаційно-педагогічних умов.

5. У підрозділі 5.1. «Організація й методика проведення педагогічного експерименту» автор зазначає, що для перевірки рівності початкових позицій ЕГ і КГ проведено комплексне тестування щодо виявлення наявних знань із фахових дисциплін, таких як іноземна мова, педагогіка, методика викладання іноземної мови в респондентів досліджуваних груп. Вважаємо, що у додатках

слід було представити завдання які були використані автором для вхідного тестування.

6. Вважаємо, що в дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук з теорії і методики професійної освіти на основі узагальнення одержаних результатів доцільно було б обґрунтувати прогностичні положення або викласти авторське бачення перспектив розвитку професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у системі вітчизняної педагогічної освіти з урахуванням національних стратегій забезпечення якості вищої освіти та інтеграції у загальноєвропейський освітній і науковий простір.

Однак висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер та суттєво не впливають на належний науково-теоретичний рівень дисертації Рогульської Оксани Олександрівни і мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих проблем вищої освіти та педагогічної науки загалом.

9. Повнота викладання результатів в опублікованих працях.

Результати дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в 41 публікації. З-поміж них: 2 монографії (1 – одноосібна), 2 навчальні посібники, 25 статей у фахових виданнях України, з яких 5 у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 12 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших виданнях.

10. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Структура і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Зміст монографії і наукових публікацій автора відображають основні результати і висновки, що розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації О.О. Рогульської. Вони засвідчують відповідний вимогам науково-теоретичний рівень рецензованої дисертаційної роботи.

11. Висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Рогульської Оксани Олександрівни «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти» є завершеною, самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії і методики професійної освіти, що дали змогу автору здійснити комплексне вирішення актуальної проблеми щодо наукового обґрунтування, розроблення й реалізації відповідної системи професійної підготовки педагогічних працівників з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду.

Враховуючи нагальність і важливість, наукову новизну, достовірність й суттєве практичне значення результатів дослідження, дисертація Рогульської Оксани Олександрівни «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти» відповідає вимогам документу «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015р. щодо докторських дисертацій, а його автор – Рогульська Оксана Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу зарубіжних систем
педагогічної освіти і освіти дорослих
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

[Signature]
Н. М. Авшенюк

Авшенюк Н. М.
СТАРШИЙ НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК:
Завідувач відділу зарубіжних систем
педагогічної освіти і освіти дорослих імені
Івана Зязюна НАПН України
Проф. Губачук О. В.